

Το φως του Κοραή και η πατρότητά του

[Επιστήμες / Ιστορία](#)

[Στέργιος Ζυγούρας](#)

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΟΙΣ ΑΓΙΟΥ ΦΩΤΟΣ.

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ,

ΦΩΤΙΟΣ, ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ.

Φ. Σ' ἐρώτησα καὶ ἄλλοτε, καὶ δὲν ἠθελῆσες ποτὲ νὰ μὲ φανερώσῃς καθαρὰ τὴν γνώμην σου.

Κ. Ἐπεὶ τίνας;

Φ. Περὶ τοῦ εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ θαυματουργουμένου ἁγίου φωτός.

Κ. Ἅγιον φῶς ἄλλο δὲν γνωρίζω παρὰ τὸ « Φῶς ἐκ φωτός, » θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθοῦ » ὡς τὸ μαρτυρεῖ τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως.

Φ. Οὐδ' ἐγὼ ἀμφιβάλω περὶ τούτου. Ἄλλ' εἰς τούτου τοῦ φωτός τὸν τάφον, ἂν πιστεύσωμεν τοὺς ἁγιοπατέρας, καὶ τοὺς ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ προσκυνητὰς, φαίνεται κατ' ἕτος ἄλλο φῶς ὑλικόν, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀνάπτουν οἱ προσκυνηταὶ

Μυριάδες αργυρίων εξοδεύουν οι ταλαίπωροι

Γραικοί δια την προς το άγιον φως ευλαύβειαν. Καθένας, ακόπως και χωρίς δαπάνην, καθήμενος εις τον οίκον του δύναται να θαυματουργή, όχι το μέγα σάββατον μόνον, αλλά καθημέραν, καθώραν και κατά πάσαν στιγμήν.

Αυτό -μεταξύ άλλων- ήταν το επιχείρημα του «χριστιανού» Κοραή το 1826 για να φωτιστούν από το «αληθινό φως» οι «Γραικορωμαίοι». Ο Αδαμάντιος ονομάζει «μεθυσμένους» τους Χατζήδες (επωνύμιον και βάρβαρον και αντιχριστιανικόν) που οι επιτήδειοι τούς κερνούν το φαρμακερό της δεισιδαιμονίας κέρασμα.

Κατά την κοινή αντίληψη ο «διαφωτισμός» έχει να κάνει με το φως εκείνο που αποσπά τον άνθρωπο από το σκότος της αγνωσίας· και στην αγνωσία αυτή κεντρική θέση (αν όχι αποκλειστική) έχει η σχέση του με το μεταφυσικό, το οντολογικό, τον Θεό.

Ἐκ Παρισίων Νοεμβρίου 1803

Ἐντιμότατοι συμπατριῶται καὶ φίλοι , κατασπαζόμενος προσαγορεύω τὴν ὑμετέραν ἐντιμότητα .

Με τον ορισμό αυτό διαφωνεί ο Κοραής. Ἐτσι τουλάχιστον λέει το 1803, απευθυνόμενος από το Παρίσι προς τους υπεύθυνους και διδάσκοντες του Σχολείου

της Σμύρνης. Εμμέσως, πλην σαφώς αποκαλεί τον Θεό «Πατέρα των Φώτων» (σελ. 9). Και πώς θα μπορούσε να το αποφύγει, όταν το «ΦΩΣ» ταυτίζεται με τον Τριαδικό Θεό, τόσο στο δόγμα, όσο και στην εμπειρία των χριστιανών.

Αν σήμερα ρωτούσαμε εκατό ειδικούς πανεπιστημιακούς για την πίστη του Κοραή, είναι ζήτημα αν θα παίρναμε δυο ή τρεις αρνητικές απαντήσεις. Πρόσφατα ένας επικαλείτο ως μάρτυρα τον ίδιο τον Κοραή. Η πεποίθηση αυτή δεν είναι λιγότερο λανθασμένη από τον κοινό ορισμό του Διαφωτισμού. Μπορεί ο Κοραής να παριστάνει τον πιστό ορθόδοξο χριστιανό μέχρι τέλους της ζωής του, αρκεί όμως ένα ή δυο κείμενά του για να τον κατατάξουν εκεί όπου μυστικά τον κατέτασσαν οι αδελφοί του, ή τουλάχιστον, αρκετοί από αυτούς: στους ανηλεείς διώκτες του χριστιανισμού που κρύβουν τον διωγμό μεγέθους ελέφαντα πίσω από την οδοντογλυφίδα των «αντικληρικών» ή «τεχνικών» αντιθέσεων του «ευλαβούς» Αδαμαντίου με το χριστιανικό τυπικό.

Στο ίδιο κείμενο ο Κοραής λέει κάτι που είναι σχεδόν αληθές: ότι η μεγάλη Εκκλησία (το Πατριαρχείο, με το οποίο στενά συνδέεται ο Κοραής) συστήνει Σχολείο γενικό για τον φωτισμό του έθνους. Εκεί που υποκρίνεται και πάλι, αλλά προς την αντίθετη κατεύθυνση, είναι ότι η Εκκλησία «ακολουθεί» το ρεύμα του φωτισμού που ξεκινά από την Δύση και μάλιστα, εκτός της Εκκλησίας. Αυτό θα μπορούσε να το πει κάποιος άσχετος. Κι εκείνη την εποχή δεν υπήρχαν άσχετοι, και μάλιστα στο επίπεδο του Κοραή. Ακόμα και στα πιο ανώδυνα κείμενα του Αδαμαντίου, όπως αυτή η επιστολή, ξεχειλίζει η γενική υποκρισία του, η οποία θα μπορούσε να είναι και υπέρ των Ελλήνων, όπως του Καποδίστρια, αλλά δεν είναι: η γλωσσολατρεία και η υψηλή φιλολογική γνώση του Κοραή τον οδηγεί να προτείνει στους **Γραικούς** να μάθουν **Ελληνικά**.

Τι είδους Επανάσταση Ελλήνων είναι αυτή που επιδιώκει ο Κοραής, όταν επιμένει ότι τα ελληνικά τα ξέχασαν οι Γραικοί και όχι οι Έλληνες; Ποια ταυτότητα είχαν οι «φιλέλληνες Ζωσιμάδες»; (σελ. 22). Το θέμα έχει και πάλι να κάνει με το φως. Τον φωτισμό η πλευρά του Καποδίστρια τον ορίζει με κριτήριο τον υπερεθνισμό των Ελλήνων, ενώ ο Κοραής με τον εθνισμό των Γραικών. Με βάση τον πρώτο θα προκύψει ένα κράτος χριστιανών που θα έχει ως σπονδυλική στήλη τον Ελληνισμό και πρωτεύουσα την Κωνσταντινούπολη. Με βάση τον δεύτερο θα προκύψει ένα κράτος Γραικών στο οποίο η χριστιανική παράμετρος θα είναι μια συνιστώσα του πολιτειακού θεσμού, ο οποίος στο μέλλον μπορεί να αλλάξει.

Το 1803 ο Κοραής αγωνιάρει για το πρώτο Ελληνικό κράτος που ιδρύθηκε, ενάντια στη δική του θέληση και στη θέληση του Ναπολέοντα. Είναι η Επτάνησος Πολιτεία 1800-1807 με ανεξάρτητη υπόσταση από το 1802, αναγνωρισμένη από αυτές που λέμε «Μεγάλες Δυνάμεις» το 1821. Και το ερώτημα παραμένει: γιατί δεν

διαμαρτυρήθηκε ο Κοραΐς για την εξαφάνισή της το 1807; Δεν ήταν αρκετά φωτισμένο το μονοπάτι που προσπαθούσε πριν και τον Ρήγα να ιδρύσει κράτος; Σε επιστολή του 1810 προς τους Χιώτες της Σμύρνης, ο Κοραΐς ξεκαθαρίζει και τον αντίπαλο του Πατρός των Φώτων: είναι ο Διάβολος, ο πατέρας του σκότους που εμποδίζει τα πεμπόμενα από τον ουρανόν φώτα (σελ. 20). Άρα, αν ο ίδιος πιστεύει στον ουράνιο Θεό, τότε μπορεί η Επτάνησος Πολιτεία την οποία προσπάθησε να εμποδίσει πάση θυσία, να ιδρύθηκε και διοικήθηκε από εκείνους που αναγνώριζαν ως πατέρα τον άρχοντα του σκότους ...

LA BIBLE
ENFIN EXPLIQUÉE

P A R

PLUSIEURS AUMONIERES.

DE S. M. L. R. D. P.

T O M E P R E M I E R .

Πάνω στο αστείο επιχείρημα «ο Κοραής πιστεύει» στηρίζεται η αστειότερη φράση που ακούγεται ως σήμερα: «μα, αυτό το αμφισβήτησε ακόμα και ο [πιστός] Κοραής». Και την φράση αυτή την επικαλούνται όσοι δικαιωματικά δεν πιστεύουν, αλλά μωρολογούν ως προς τα ιστορικά δεδομένα. Ο Βολταίρος υπήρξε ο πρώτος διδάξας. Πρώτα το 1765 με το έργο *La Philosophie de l'histoire* (που υπέγραψε ως αββάς Μπαζίν) και το 1776 με το έργο *La Bible enfin expliquée* (που κυκλοφόρησε ανώνυμα) όπου έκανε αυτό που υποτίθεται ότι πολεμούσε, εκμεταλλευόμενος το πλαίσιο της επανελλήνισης που έθετε ο αρχικός διαφωτισμός: έβαλε την «ανθρώπινη φιλοσοφία» στη θέση της ιστορίας και της θεολογίας, ισχυριζόμενος ότι από πρόθεση ελέγχου του ανθρώπου κάποιοι τον εξαπατούσαν αδιάκοπα, παρουσιάζοντάς του το διαβολικό ψέμα ως κατά Χριστόν αλήθεια. Την εποχή εκείνη ο Κοραής φαινόταν αντίπαλος του Βολταίρου. Το 1782 ο Κοραής προσυπέγραψε στην «Ορθόδοξο Διδασκαλία» του μητρ. Μόσχας Πλάτωνος ότι Η θρησκεία των χριστιανών έχει λόγον, και επομένως έρευναν και απόδειξιν· και ότι δεν είναι τεθεμελιωμένη εις μύθους σεσοφισμένους εναντίους εις τον ορθόν λόγον, καθώς αι ψευδοθρησκείαι. Το προσωπίο σκίστηκε για πρώτη φορά από τις ανάγκες που επέβαλαν οι εξελίξεις. Πόλεμος ορθόδοξης Ρωσίας και καθολικής Αυστρίας εναντίον των Οθωμανών (1787) και Γαλλική Επανάσταση (1789).

ΑΤΑΚΤΑ,

ΗΓΟΥΝ

ΠΑΝΤΟΔΑΠΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΝΕΑΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΓΛΩΣΣΑΝ

ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ,

ΚΑΙ ΤΙΝΩΝ ΑΛΛΩΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΩΝ,

ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΟΣ ΣΥΝΑΓΩΓΗ.

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ,

ΠΕΡΙΕΧΩΝ

ΧΙΑΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΥΛΗΝ,
ΔΟΚΙΜΙΟΝ ΝΕΑΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ,
ΔΙΑΛΟΓΟΝ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΟΙΣ ΑΓΙΟΥ ΦΩΤΟΣ,
ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΔΩΔΕΚΑ ΑΠΑΡΙΘΜΗΣΕΩΣ.

ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ Κ. ΕΒΕΡΑΡΤΟΥ.

SE TROUVE CHEZ

F. DIDOT, PÈRE ET FILS, RUE JACOB, N° 24.

1830.

αλλά το είχε πολύ νωρίτερα σχεδιάσει.

Το θέμα θα μπορούσε να επεκταθεί σε μια τεράστια διατριβή, όμως η ουσία του είναι η εξής: «φωτισμένα Έθνη» για τον Κοραή και τους συν αυτώ είναι όσα εξαρτούν την εθνική τους ταυτότητα από την πολιτική και όχι από την πίστη. Στο πλαίσιο αυτό γράφει -κατά μίμηση του Βολταίρου- μια επιστημονική πραγματεία. **Περί του εν Ιεροσολύμοις Αγίου Φωτός.** Γράφεται το 1826 και δημοσιεύεται το 1830 στα «Ατακτα» τόμος Γ΄. Από τον Α΄ τόμο των Ατάκτων (1828) ο Κοραής διαφημίζει το αντικειμενικόν της επιστήμης του (σελ. λη), όμως η μορφή του κειμένου είναι ένας διάλογος, που τον χρησιμοποιεί ο Κοραής για να επηρεάσει και να περάσει ανώνυμα τις θέσεις του.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΟΙΣ ΑΓΙΟΥ ΦΩΤΟΣ.

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ,

ΦΩΤΙΟΣ, ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ.

Κατά την προσφιλή τακτική του Κοραή, το ένα πρόσωπο γνωρίζει την αλήθεια (Καλλίμαχος), το άλλο ενημερώνεται ή, ενίοτε, συμπληρώνει το νόημα (Φώτιος)

Από την πρώτη σελίδα ο Κοραής ξεκαθαρίζει ότι το ετήσιο θαύμα της Ιερουσαλήμ είναι ένα ακόμα «εξ ουρανού ψευδοκατέβατο φως» που πιθανώς επιτυγχάνεται όπως το «φωσφορικό πυρείο» που «και η πλέον χυδαία γυνή ανάπτει εις ροπήν οφθαλμού». «Δεν ηπίστησα ποτέ εις τα αληθινά θαύματα» λέει ο Καλλίμαχος και τα έκπληκτα μάτια του Φώτιου συνέρχονται σιγά-σιγά όταν ο Καλλίμαχος ξεκαθαρίσει ότι θαύμα είναι αυτό που διενεργεί σπάνια και από μεγάλη ανάγκη ο Δημιουργός: «θαύμα ενεργούμενον συχνά δεν είναι πλέον θαύμα». Το φως εμφανίστηκε «μίαν μόνην φοράν, εις την ανάστασιν του Χριστού». Συμπληρώνει ότι όποιος πιστεύει ένα θαύμα που γίνεται συχνά, «κατηγορεί ατεχνίαν του Δημιουργού, ότι δεν εδυνήθη να δημιουργήσει κόσμον τέλειον, ουδέ να δώση νόμους εις αυτόν τοιούτους, οποίοι να μη τaráσσωνται, μηδέ να ατακτώσι καθημέραν». Θαύματα λοιπόν έγιναν προ Χριστού, στη συνέχεια από τον Χριστό και τους Αποστόλους «έως να εξαπλωθή και να στερεωθή η κηρυχθείσα απ' εκείνους θρησκεία». Το θαύμα του Αγίου Φωτός ούτε ο Χρυσόστομος το εγνώριζε.

Ούτε άλλοι ορθόδοξοι το αναφέρουν, ούτε οι δυτικοί το είδαν όταν πήγαν εκεί. Ένας απ' αυτούς όμως, ο Βενεδικτίνος Bernard το ανέφερε για πρώτη φορά το 870.

Οι δυτικοί μοναχοί έπλασαν το θαύμα για να ενισχύσουν τον ηλίθιο ζήλο των προσκυνητών και να αναχαιτίσουν την αγριότητα των ηλιθίων Αράβων. Το 1187 οι Άραβες κατακτητές έδωσαν τον άγιον τάφον εις τους Ανατολικούς, μαζί με το ψευδοθαύμα του. Στο σημείο αυτό ο Κοραής κορυφώνει την υποκρισία του, εμφανιζόμενος ως μετριοπαθής Καλλίμαχος έναντι του οργισμένου Φώτιου που μόλις ανακάλυψε την «αλήθεια». Στόχος είναι οι μοναχοί και η «διεφθαρμένη» ιεραρχία της Εκκλησίας (απύθμενο είναι το μίσος του Κοραή γι' αυτούς). Συμπερασματικά, οι αγιοταφίτες μοναχοί δεν είναι μεν «λαοπλόκοι», αλλά «πανούργοι θησαυρίζοντες χρήματα μωρών», αρχηγός δε αυτών ο Πατριάρχης Ιεροσολύμων, ο οποίος θέλει μεν να σταματήσει το θαυματουργήμα, πλην δεν είναι στο χέρι του. Εκβιάζεται από τους αγιοταφίτες μοναχούς και τους Άραβες ληστές οι οποίοι κερδίζουν αμέτρητα χρήματα.

Ο Διαφωτισμός στοχεύει στον περιορισμό του χριστιανισμού μέχρι να εξαλειφθεί. Επειδή αυτό που από ορισμένους επιδιώκεται, δεν μπορεί να ειπωθεί, ο δυτικός διαφωτισμός εμφανίζεται ως «αντικληρικός» ή «αναμορφωτής-μεταρρυθμιστής». Ο Κοραής φροντίζει να κινηθεί με αληθοφάνεια και να ενοχοποιήσει τους αντίπαλους των ορθοδόξων, παπικούς και μουσουλμάνους. Δεν διστάζει να αποδώσει έμμεσα το «επινόημα» του Αγίου Φωτός στον Καρλομάγνο, ενώ έχει εκθειάσει σ' ολόκληρη τη ζωή του τον νέο Καρλομάγνο, τον γίγαντα Ναπολέοντα Βοναπάρτη, ο οποίος κατέστρεψε όλες τις προσπάθειες των ορθοδόξων να επαναστατήσουν μεταξύ 1797-1811.

Ο Καρλομάγνος (πέθανε το 814) το εφηύρε για να πλουτίσει, οι συνεχιστές του το ενίσχυσαν για να μη χάσουν τον πλούτο. Υποστηρίζει ότι οι κακοί δυτικοί το επινόησαν και οι καλοί δυτικοί το καταρρίπτουν, φωτιζόμενοι από το πραγματικό φως της γνώσης, που πηγάζει από την «αληθινή πίστη στον Χριστό» και την «ανθρώπινη φιλοσοφία». Ο Καρλομάγνος είναι ένα πρόσωπο απεχθές στην ορθοδοξία, όμως ο βαθύς γνώστης της ορθοδοξίας και της ιστορίας Κοραής, αντί να εξηγήσει πώς ο Κάρολος των Φράγκων δημιούργησε το Σχίσμα, ονόμασε Γραικούς τους Έλληνες Χριστιανούς και διεκδίκησε την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία από τους Έλληνες, προσποιήθηκε ότι τον απεχθάνεται και ο ίδιος, μόνο και μόνο για να αποδώσει σ' αυτόν το «κακό» του «ψευδούς θαύματος», του «ψευδούς φωτός». Γι' αυτό και ο [ψευδοφωτισμένος Έλληνας] «Φώτιος» ευγνωμονεί τον [δώραντα την καλήν μάχην] «Καλλίμαχο» με την φράση:

Σε ευχαριστώ, ότι εσήκωσες μέγα βάρος από την ψυχή μου· ότινος και αν

ήναι το πλάσμα, δεν το έπλασε η εκκλησία μας.

Γι' αυτό και ενώ ο Καλλίμαχος είχε παρακαλέσει τον Φώτιο να μείνωσιν απόρρητα μεταξύ μας όσα ελαλήσαμεν περί του αγίου φωτός, στο τέλος, ο Φώτιος ζητά να εκδοθεί το ταχύτερο ο διάλογος και να προπληρώσει διακόσια αντίτυπα για να τα δίνει δωρεάν, ώστε να γίνει Απόστολος της αλήθειας.

Κι άλλα στοιχεία έχει περιλάβει ο Κοραής στο κείμενό του, όμως δεν θ' αναφερθούμε σε όλα. Στόχος είναι να δοθεί μια γενική εικόνα της επιχειρηματολογίας που προωθεί συνειδητά και κακόβουλα ένα φως αντίθετο με του Χριστού. Χρησιμότερη είναι ίσως μια ματιά στην σημερινή επιχειρηματολογία που διακινείται μέσω της ένωσης αθέων σχετικά με την κρατική εξέλιξη σύμφωνα με τον χριστιανό Κοραή (πρόσφατα επανεκδόθηκε η πραγματεία του). Είναι πολύ πιθανό να εκπλαγούν κάποιοι από τον άγνωστο Κοραή.

Τα στοιχεία που συγκροτούν την κοινή γνώση είναι ελάχιστα σε σχέση με τον ωκεανό εκείνων που υπάρχουν και παρά εκείνα που έχουν χαθεί για πάντα. Ο Κοραής ήταν ο φιλόλογος εκείνος που παραδέχθηκε στην διαθήκη του ορισμένα από τα ανώνυμα έργα που τύπωσε. Είναι εκείνος που είχε υποδείξει προ του θανάτου του ποιά έργα του πρέπει να καούν. Είναι εκείνος που συχνότατα έκλεινε την προσωπική του αλληλογραφία με την προτροπή «καύσε την επιστολή».

[Η αφή του Αγίου Φωτός από τον Ελληνορθόδοξο Πατριάρχη](#)

%llappraoujjmanahtgggn%

[«Εκ των Αχράντων Παθών»](#)

%lllaooooauuahnbgdfrpl%

π. Αθανάσιος Λεμεσού, οι εμπειρίες μου, από την αφή του Αγίου φωτός

%alallalooooaiiiiattbbvncxder%

<https://bit.ly/3f1eiMA>